

розвитку суспільства, де громадяни не лише пишаються своєю країною, а й активно сприяють її прогресу та процвітання.

Отже, патріотичне виховання за підходом Василя Сухомлинського є комплексним процесом, спрямованим на розвиток любові до рідної країни, активну громадянську позицію, глибоке розуміння історії та культури. Цей підхід враховує цінність гуманізму, справедливості та толерантності, роблячи наголос на важливості спільної роботи сім'ї та навчального середовища. Патріотичне виховання за Сухомлинським не лише сприяє розвитку особистості, але й готує молодь до активної участі в житті суспільства, сприяючи позитивним змінам у майбутньому. Цей підхід Василя Сухомлинського покликаний не лише формувати патріотичні почуття, а й виховувати громадян, які розуміють свою відповідальність перед суспільством.

Література та джерела:

1. Завдання і напрями національно-патріотичного виховання в школі, 2022. URL: https://znayshov.com/News/Details/zavdannya_i_napriamy_natsionalno-patriotichnoho_vykhovannia_v_shkoli (дата звернення: 10.10.2023).
2. Матвійчук Т. І. Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді у сучасній системі виховної роботи школи, 2019. URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditey-ta-molodi-u-suchasniy-sistemi-vihovno-roboti-shkoli-100465.html> (дата звернення: 15.10.2023).
3. Савченко О. Я. Василь Сухомлинський про джерела патріотичного виховання молодших школярів, 2020. URL: <https://familytimes.com.ua/osvita/vasyl-sukhomlynskyi-pro-dzherela-patriotichnoho> (дата звернення: 13.10.2023).
4. Стеценко А. О. Формування почуття патріотизму у спадщині В. О. Сухомлинського, 2020. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/kaf-teor-ta-met-olimp-i-prof-sportu/86-uncategorised/11432-vykhovannya-pochuttya-patriotyzmu-u-spadshchyni-v-o-sukhomlynsko> (дата звернення: 10.10.2023.)

Марія КОЗИГОРА,

доктор філософії за спеціальністю Психологія,
викладач кафедри педагогіки та психології,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

РОЛЬ УЯВИ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО

Ключові слова: уява, психологічний розвиток, пам'ять, уявлення, молодший школяр.

Творча спадщина видатного українського педагога К. Д. Ушинського надзвичайно багатогранна, ми й по сьогодні знаходимо у ній відповіді не тільки на педагогічні, а й на психологічні питання виховання дитини.

Уява є психічним процесом створення людиною нових образів на основі її попереднього досвіду. Вона належить до вищих пізнавальних процесів і зумовлюється різноманітними потребами, які виникають у житті людини, насамперед, її потребою у зміні певних предметів у навколишньому світі. Коли людина лише розпочинає роботу, вона вже уявляє або намагається уявити її остаточний результат.

Уява пов'язана з образами, уявленнями. Продукт уяви оформлюється за допомогою знаків, тобто вербально (наприклад, фантастичний твір), у вигляді опису, тексту тощо. Учені притримуються думки, що уява виникла у людини тоді, коли у людини з'явилась потреба передбачити результат своєї праці, а також пояснити незрозумілі події або явища природи. За допомогою уяви людина може виходити за межі реального світу, переміщуючи речі та події в минуле, майбутнє, в інші світи та простори [3].

К. Д. Ушинський підкреслює значущість розвитку уяви молодшого школяра: «Рух дитячої уяви нагадує примхливе порхання метелика, але не могутній політ орла: найменший рух вітру, найменший шелест листя, здається, навіть кожен сонячний промінь може змінити напрям рухів метелика, і тому вони йдуть такою ламаною лінією і здаються такими випадковими і вибагливими» [4, с. 192].

Якщо у вчителя виникає потреба дізнатися, який напрям обирають продукти дитячої уяви, то варто провести спостереження за дитячими іграми, оскільки для дитини гра – це та дійсність, що більш цікава, ніж дійсність, у якій вона перебуває в реальному часі. Такий інтерес молодшого школяра до гри видатний педагог пояснює тим, що ігрова діяльність дозволяє створювати більш зрозумілу для дитини дійсність, яка стає частиною її власної творчості [1, с. 191].

Питання про природу уяви належить до тих складних питань, у розв'язанні яких ідеалістичні погляди «розквітали» з особливою силою. Виникнення в свідомості людини образів предметів, яких вона ніколи безпосередньо не сприймала, вважалось неможливим без дії вищої духовної сили. Тим більшої уваги заслуговують думки К. Д. Ушинського, який майже сто років тому зумів розгледіти в уяві процес, зумовлений впливами зовнішнього світу, і зробив спробу зв'язати його з діяльністю нервової системи.

Таке розуміння уяви знайшло свій вияв передусім у визначенні Ушинським уяви як здатності «з пригаданих і уявлюваних нами відчуттів скласти будь-які картини на папері або лише в голові нашої». Це визначення дуже близьке до того, яке дається в психології. В ньому уява розглядається як створення нових образів на основі попереднього досвіду [2, с. 84].

Чуттєві враження, збережені в мозку людини у вигляді уявлень, Ушинський вважає необхідними для створення образів уяви, але разом з тим підкреслює різницю між образами відчуттів та сприймань і образами уяви, навіть

в тому випадку, коли останні є надзвичайно яскравими. «Коли нам доводилося довго і вперто боротися з утворами нашої власної уяви, ми боремося з ними як з безпосередніми враженнями, що їх збуджує в нас зовнішній світ, з тією тільки різницею, що від предметів зовнішнього світу ми можемо відвернутись, або піти, але утвори нашої уяви ми носимо з собою завжди і скрізь і можемо позбутись їх тільки прямим зусиллям нашої волі, що обирає інший матеріал для нашої психічної діяльності» [5, с. 275].

Багато уваги приділяє Ушинський аналізу взаємозв'язку уяви і пам'яті. Без уявлень, збережених пам'яттю, неможлива робота уяви. Уява «працює тільки над тим матеріалом, який доставляє їй пам'ять» [5, с. 290]. Запас яскравих, точних уявлень – це ті скарби, які забезпечують багатство витворів уяви, останній належить тільки нова комбінація елементів цих уявлень. Спільне між уявою і пам'яттю полягає і в образності уявлень. За цією ознакою уявлення-згадку не можна відрізнити від уяви.

Проте між «згадуванням» і «уявою» є різниця, яка полягає у відповідності першого певним чуттєвим враженням, що мали місце в безпосередньому досвіді людини. Якщо ми усвідомлюємо колись сприйняте в тому вигляді і в тих комбінаціях, які мали місце в дійсності, в нас відбуватиметься акт згадування, а не уяви, яка виявляється там, де «ми помічаємо, що мимовільна мрія наша заводить нас своїми плетеницями уявлень зовсім не туди, куди зміг би завести один тільки спогад» [5, с. 277].

Запам'ятовування дитиною образів уяви, створюваних на основі прочитаного і прослуханого, може позначитись на формуванні її моральних або неморальних схильностей, ідеалів, характеру.

Ось чому зовсім не байдуже, що вивчає, що чує і що читає дитина. А звідси Ушинський робить висновок про відповідальне ставлення вихователів до дитячого читання.

Відзначаючи роль почуттів у творчій уяві, Ушинський разом з тим розкриває і небезпеку однобічного напрямку роботи уяви, зумовлену певною пристрастю. Пристрасть, необхідна для посиленої діяльності роботи уяви, робить її однобічною; вона зосереджує увагу людини на тій стороні предмета, яка їй потрібна, але вона ж змушує не бачити сторін суперечливих і, посилюючи перебіг уявлень все в один бік, заважає всебічному їх розглядові. Під впливом почуттів людина може іноді створювати картини, що задовольняють почуття, але суперечать дійсності. «Приміром, дуже розвинене самолюбство дає іноді такі матеріали свідомості, що вона з цілковитим переконанням будує вже цілі картонні замки за всіма правилами найсуворішої логіки, але найменшого поштовху дійсності достатньо, щоб ці замки розлетілися» [5, с. 506].

Таким чином, психолого-педагогічна спадщина К. Д. Ушинського-неоціненний скарб, яким ми маємо можливість користуватися і у своїй педагогічній діяльності. Уява – важливий складник розвитку дитини, який забезпечує процес навчання, усвідомлення та розвитку особистості молодшого школяра.

Література та джерела:

1. Мойсієнко І. М. Погляди К. Д. Ушинського на психологічні основи навчання молодших школярів у контексті Нової української школи. *Березневий науковий дискурс 2023 на тему: «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України»*: зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. для освітян (м. Чернігів, 22 березня 2023 року). Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. С. 191–193.
2. Психологічна спадщина К. Д. Ушинського / за ред. Г. С. Костюка. Київ: Рад. школа, 1963. С. 84.
3. Сидоренко Н. І. Особливості розвитку творчої уяви старших дошкільників. URL: <https://naukam.-triada.in.ua/index.php/konferentsiji/59-dvadsyat-vosma-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/736-osoblivosti-rozvitku-tvorchoji-uyavi-starshikh-doshkilnikiv> (дата звернення: 24.10.2023).
4. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. Київ: Рад. школа, 1983. Т. 1: Теоретичні проблеми педагогіки. С. 192–471.
5. Ушинський К. Д. Твори. Київ: Рад. школа, 1952. Т. 4. 506 с.

Катерина ЛЕГЕНЬКОВСЬКА,

здобувачка освіти 41ММ групи
спеціальності 025 Музичне мистецтво

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Науковий керівник – С. Марчук

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ключові слова: В. Сухомлинський, моральні цінності, молодші школярі.

Василь Олександрович Сухомлинський увійшов в історію національної та світової педагогіки як видатний педагог-гуманіст, творчість якого була спрямована на формування духовного світу особистості дитини на засадах загальнолюдських і національних духовних цінностей. Педагог дає відповідь на питання: за яких же умов і обставин може бути здійснено найгуманніший підхід до виховання дитини – духовне зростання її особистості [4].

В умовах гуманізації виховання В. Сухомлинський по-новому осмислював суть взаємин колективу і кожного вихованця. У своїх працях *«Духовний світ школяра»*, *«Виховання колективізму у школярів»*, *«Розмова з молодим директором школи»* він встановлює принципи взаємозалежностей особистості і колективу. На думку педагога, колектив лише тоді позитивно впливає на